

Szörnyek a középkorban

A bestiáriumok furcsa lényei

A bestiárium könyvek igencsak népszerűek voltak a középkorban, mivel egy csokorba gyűjtötték össze azokat a furcsa és bizzar állatokat, amelyek egy része talán soha nem is létezett. A baziliszkusz, a griff, az unikornis vagy a különböző vízi lények viszont az akkor élt emberek világához tartoztak. Vajon valódi megfigyelések állhattak a leírások mögött?

A középkorban számos nép nem ismerte egymást, és egyes földrészek is felfedezetlenek voltak. Az ismeretlen világokat kalandorok, felfedezők, hajósok és utazók látogatták meg, akik sok állatvilági csodáról számoltak be akkor, amikor hazatértek az övéikhez. A korabeli zoológusok is rendre gyártották a kódexeket és könyveket, amelyekben rendszereztek, leírták és lerajzolták ezeket a lényeket. Mindig volt új felfedezni való, éppen ezért számos olyan lényről is kaptunk leírásokat, amik talán soha nem léteztek vagy esetleg mára kihaltak, sőt, csalásokon és félreértéseken alapult a leírásuk. Ráadásul a korszak bestiáriumai az állatok leírásai mellé még erkölcsi tanításokat is fűztek, továbbá olyan tulajdonságokkal is felruházták őket, amelyek nem fedték a valóságot.

Félreértelmezett szarvak

A középkori romantikus történetek egyik fő motívumállata az unikornis, vagy másik nevén egyszarvú. A gyönyörű, hófehér állat annyiban különbözik az egyszerű lótól, hogy egy szarv van a fején, továbbá ritkább esetben kecskeszakállal is rendelkezik. Szerepel az Indus-völgyi népek pecsétengerein, majd pedig az ókori görögök műveiben, akik valódi élőlényként tekintettek rá, ami Indiából származik. Hozzá kell tennünk, hogy itt még kevésbé ábrázolták kecskes állatként, ugyanis teste inkább egy

izmosabb bikához hasonlított. A korabeli utazók Indiába és más keleti világrészekre utazva aztán hazavitték az unikornis legendáját, amiről rajzokat és díszeket is láttak az uralkodóházakban. Csodálatos meséket és beszámolókat hallottak olyan emberektől, akik azt állították, hogy találkoztak az állattal vagy a kezükben tartották a szarvát. Az egyszarvú

nak gyógyhatást tulajdonítottak, ami a betegségeket megszüntette és a mérgezett vizet is ihatóvá tette. Még Leonardo da Vinci is ír a befogásáról: „A szép lányok iránti szeretete miatt megfedkeznek vad-ságáról, és félretéve minden félelmet, felmegy egy tüló leányzóhoz, és az öleiben alszik el, és így a vadászok elkapják.” Gondoljuk csak el, hogy hány király áhítozott arra, hogy megszerezze az unikornis szarvát, hogy azzal minden ellene forduló mérgező étel- és italmerényletet leleplezzen! Éppen ezért a bestiáriumok szerzőinek ez volt az egyik legkedveltebb állata. Az egyszarvú más testrészei is megvédték az embert mindenféle nyavalyától, így például a bőre a

2 méteres agyarái voltak: ezek az állatok az Északi-sarkvidék vizeiben fordulnak elő. Az unikornislegenda kialakulásához a gyapjas orrszarvú és más emlősök – mint például az antilopok – is hozzájárultak, amelyek egy harc során akár el is vesztették fegyverzetüket, azaz a szarvaikat. Nem ismerünk a múltból olyan lófajtát, aminek esetleg szarvai lettek volna és az unikornissal lenne azonosítható.

A sárkányok természetrajza

Muszáj megemlítenünk a leghíresebb mitológikus lényt, amelyet nagyon is valódinak hittek: a sárkányt. Ez az óriási hulló mágiikus és spirituális tulajdonságokkal is rendelkezett. Különböző kultúrák számoltak be róla, és az eredete az ókori Mezopotámiába nyúlik vissza, ahol Mushussunak nevezték. A babiloni Istár-kapun is ábrázolják, mint egy négy lábú, nagy karmokkal rendelkező fenevadat. Érdekes, hogy a korabeli szövegek valós állatként említik, és a kapu domborművén a bikával együtt jelenítik meg. A sárkányok a kínaiaknál jószágosak, míg nyugaton inkább gonosz bestiák voltak. Ez utóbbi annak is köszönhető, hogy a kereszténység az Ördög megtestesülésének vélte a kígyószzerű lényt. Szinte kitörölhetetlen lényekké váltak az emberiség emlékezetében, mert a hősök legendáiban nagy szerepet kaptak. Ki ne hallotta volna már a mesét, hogy a bátor lovag megmenti a királylányt a sárkány karmai közül? Aztán ott van Szent György katonája, akit már több város védőszentjeként tartanak számon, aki egy harcban dárdájával megölte a sárkányt. Természetesen többek meggyőződése az, hogy ez csak egy szimbólum, miszerint a rendíthetetlen hit legyőzi a gonoszt. Akár-

A középkori romantikus történetek egyik fő motívumállata az unikornis, vagy másik nevén egyszarvú

alapvetően vad természetű lény, ami magányosan él az erdőkben, de meglehetősen szelídíteni egy szűz lánnyal, akit elébe küldenek. A szűz lány szimbóluma a vallásos magyarázatok szerint Szűz Mária allegóriájából keletkezett. A lószzerű állat a vadászok célpontjává vált, ugyanis szarvá-

pestistől, míg a májának kenőcse pedig a leprától. A patikusok óriási összegeket kerestek azzal, hogy vevőiknek unikornisszarvakat adtak el. Ezek a nézetek egészen az 1700-as évekig tartották magukat, amikor is szépen lassan kiderült, hogy amit unikornis szarvnak hittek, azok valójában a tengeri narvályok majdnem

A lószzerű állat a vadászok célpontjává vált, ugyanis szarvának gyógyhatást tulajdonítottak

hogyan is, de ettől még a legtöbben a sárkányt valóságos állatnak vélték a középkorban. Conrad Gessner (1516-1565) svájci természettudós, botanikus és zoológus korszakának egyik lángelméje volt, és számos új gondolata született az állatokról. Ettől még ő is belefutott abba a hibába, hogy olyan élőlényekről adott leírást, amik sosem léteztek. Ötkötetes könyvében, a *Historiae animalium*-ban ismertette a hidrát, a szigetmértű bálnát és a tengeri farkast, ami egyaránt él a szárazföldön és a vízben is. Hozzáteszi viszont, hogy szerinte a törpék, az ördögök, a szirének és a pegazusok nem léteznek, pedig akkoriban még sokan hittek bennük.

Gessner összeszedte az ókori leírásokat a sárkányokról, és megállapította, hogy azok szinte semmit sem változtak az ő idejéig. A sárkányok teste kígyó alakú, pikkelyes páncéljuk, hártyszerű szárnyaik és krokodilszerű lábaik vannak. Egyedül a fejük az, ami többféle lehet a lapostól kezdve a nagyobb krokodilábrázatig. Miért hittek sokáig a sárkányokban?

Modern felfogás

A kriptozoológia olyan állatok észlelésével foglalkozik, melyek létezése kérdéses a tudomány számára. A jeti, a Loch Ness-i szörny vagy a Chupacabra csak a középkori bestiáriumok lényeinek továbbélése lenne modern köntösbe bújtatva? A szenttanúk viszont ragaszkodnak ahhoz, hogy ezeket az állatokat tényleg látták, és a zoológusok egy kis része is érdeklődik a téma iránt: hátha előbukkan egyszer egy meggyőző bizonyíték...

mők és a koponyák is, amelyeket ezüstbe és aranyba is foglaltak. Ezek az ereklyék legtöbbször koholt hamisítványok voltak vagy létező állatok maradványai. A cápa fogak a kereskedők útján sokfelé eljuthattak, de még dinoszauruszcsontvázakat is találhattak az emberek a földművelés közben. A „sárkányláz”

nak hittek. Itt olyan csontokat és fogakat találtak, amiket a hullónek tulajdonítottak, de csak pár évtizeddel később kiderült, hogy valójában azok egy ősi barlangi medve maradványai voltak. Csak akkor kezdett el kikopni a köztudatból a sárkány létezése, amikor is a természettudományok sokat fejlődtek, és egyre többet tudunk meg a múlt állatvilágáról. Ugyanez történt aztán a griffmárral is, aminél az oroszok testét és a sasok szárnyát gyúrták egybe, majd ehhez tevődött hozzá a dinoszauruszok óriási karmainak megtalálása. Hozzá kell tennünk, hogy a sárkányokhoz sorolták a tengerek és óceánok vízikígyóit is, amelyek több méter hosszúak voltak. Ezeket a szörnyeteg rengeteg hajós látta, és a mai napig érkeznek beszámolók e furcsa teremtményekről. A sárkányok ezen fajtájának viszont már lehet valóságalapja, mert a vizek sok rejtélyt tartogathatnak a jövő zoológusainak.

Egy vad teória

Láthattuk, hogy a sárkányokat, a griffet és az unikornist több különböző állat ötvözéséből és félreértelmezéséből hitték valósnak. A modern felfogás szerint ugyanez igaz a baziliszkuszra is, ami elvileg

egy kakas, egy gyík és egy kígyó ötvözéséből jött létre. Az állatnak ugyanis csőre van, óriási karmai és kígyószerű farka, de a szárnyai már tollal rendelkeztek. Hol kétlábú, hol pedig néglábú ábrázolás maradt fenn róla. A különleges tulajdonsága az, hogy a lehelete mérgező és pillantásával akár ölni is tud. Ez a kakashoz való hasonlóság abból a középkori ideológiából

fakad, amely szerint a madár éber volt hajnalban és félelmet keltett még egy oroszánban is. A bestiáriumok szerint a baziliszkusz egy kakas tojásából kel ki, ha arra varangy telepszik rá. Az elfogadott nézetek szerint az állat valódi megfelelője a királykobra és a sisakos baziliszkusz gyírk, ami maximum 80 centiméterre nő. Azonban, ha áttekintjük a középkori leírásokat és ábrázolásokat, majd lehámozzuk róluk a fantazmagóriát, egy olyan állat képe rajzolódik ki előttünk, ami minden szempontból megfelel a baziliszkusz külsejének. Ez nem más, mint egy oviraptor! A krétakorszakban élő madárszerű dinoszaurusz mellkasa merev volt, akár egy kakasé, és fején csőrrel, valamint taréjszerű nyúlvánnyal rendelkezett. Magassága 90-150 centiméter között mozgott, szóval alig ért fel egy ember derekáig. Az elmúlt évtizedekben a paleontológia elég sokat fejlődött, és azt is tudjuk, hogy a dinók nagy része tollakkal rendelkezett, és ez alól az oviraptor sem kivétel. Az Oviraptorosauria csoport példányainak karjain tollak sorakoztak, és e lények természetesen tojásból keltek ki. Egyszerűen minden stimmet a baziliszkusszal, amit aligha írhatunk a véletlen számlájára. Lehetséges, hogy egy túlélő dinoszaurussal volt dolguk az ókori és középkori embereknek, amitől valóban rettegetek? Mivel azonban folyamatosan próbálták levadászni őket, az idők során fokozatosan kihaltak a fajok, és már csak az emléküik maradt fenn...

MISKOLCI LÁSZLÓ

Szent György dárdájával megölte a sárkányt

Mert számos olyan tárgyat és csontot adtak-vettek az emberek, amiket az ő testrészeiknek vélték. A piacoktól kezdve a királyi udvarokig megtalálhatók voltak a sárkányfogak, a nyelvek, a kör-

a történelmi Magyarországra is eljutott, és 1719-ben Buccholtz György késmárki rektor Déményfalva határában feltérképezte a Kis- és Nagy-Csernabarlant, amit Sárkány-barlang-